

משנה חגיגה פרק ב.

(א) אין דורשין בעריות בשלשה. ולא במעשה בראשית בשנים. ולא במרפכה ביחיד, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו. כל המסתכל בארבעה דברים, ראוי לו כאלו לא בא לעולם, מה למעלה, מה למטה, מה לפניו, ומה לאחור. וכל שלא חס על כבוד קונו, ראוי לו שלא בא לעולם:

גמרא

(דף יג/א; עין יעקב, ט) אמר רב יהודה, (אמר רב) ברוך אתה ה' אלהי לטוב, וחנוניה בן חזקיה שמו, שאלמלא הוא - נגזז ספר יחזקאל, שהיו דבריו סותרים דברי תורה, מה עשה? (עלה לעליה) והעלו לו (שם) שלש מאות גרבי שמן, וישב בעליה ודרשן. תנו רבנן, מעשה בתינוק [אחד] שהיה קורא בבית רבו בספר יחזקאל, והיה מבין ב"חשמל", יצתה אש מחשמל - ושרפתו. בקשו (חכמים) לגנוז ספר יחזקאל. אמר להם, (רבי יהושע בן גמליאל), "חנוניה בן חזקיה, אם זה חכם - פולם חכמים הם.

(דף יד/ב; עין יעקב, י) תנו רבנן, מעשה ברבי יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור, (ויוצא מירושלים) [והיה מהלך בדרך], והיה רבי אלעזר בן ערף תלמידו מחמר אחריו, (ללמוד תורה מפיו). אמר לו, רבי, שנה לי פרוק אחד במעשה מרפכה. אמר לו, בני, לא כף שניתית לך, ולא במרפכה ביחיד, אלא אם כן היה חכם - מבין מדעתו? אמר לו, רבי, תרשני לומר לפניך (ממה) [דבר אחד] שלמדתי. אמר לו, אמור. מיד ירד רבן יוחנן בן זכאי מן החמור, ונתעטף וישב על האבן, (אחת) פחת הזית. אמר לו, רבי, מפני מה ירדת מן החמור? אמר לו, אפשר, אתה דורש מעשה מרפכה, ושכינה עמנו, ומלאכי השרת מלוין אותנו - ואני ארכוב על החמור? מיד פתח רבי אלעזר בן ערף ודרש במעשה מרפכה. ירדה אש מן השמים (וסכסכה) [וסבכה] את כל האילנות שבשדה. פתחו כל האילנות ואמרו שירה. מה שירה אמרו? (תהלים קמח) "הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות וגו' עץ פרי וכל ארזים הללויה", (ויש אומרים, שירה זאת אמרו, (דה"א טז) "אז ירננו עצי היער").

ואף מלאך נענה מתוך האש ואמר, ודאי, הן הן מעשה מרפכה. עמד רבן יוחנן בן זכאי ונשקו על ראשו, ואמר, ברוך ה' אלהי ישראל אשר נתן בן לאברהם אבינו - שיודע להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרפכה כאלעזר בן ערף. יש - נאה דורש ואין נאה מקנים, ויש - נאה מקנים ואין נאה דורש. אבל אתה אלעזר בן ערף - נאה דורש ונאה מקנים, אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן ערף יצא מחלצו.

(דף יד/ב; עין יעקב, י) וכשנאמרו הדברים לפני רבי יהושע, היה הוא ורבי יוסי הפהן מהלכין בדרך, אמרו, אף אנו נדרוש במעשה מרפכה, פתח רבי יהושע ודרש במעשה מרפכה, ואותו היום תקופת תמוז היתה, ונתקשרו שמים בעבים, ונראתה כמין קשת בענן, והיו מלאכי השרת מתקבצין ובאין לשמוע מעשה מרפכה, כבני אדם שמתקבצין ובאין לראות במזמוטי חתן וכלה. הלך רבי יוסי הפהן וספר הדברים לפני רבן יוחנן בן זכאי, אמר, אשריכם, ואשרי יולדתכם, אשרי עיני שפך ראוי, אף אני ואתם - בחלומי מסובין היינו על הר סיני, ונתנה עלינו בת קול מן השמים, (ואמרו) עלו לראות [עלו לראות] - טרקלין גדולים מוכנים לכם, ומצעות גדולות לכם, אתם ותלמידיכם ותלמידי תלמידיכם מוזמנים לפת שלישית.

(דף יד/ב; עין יעקב, יא) תנו רבנן, ארבעה נכנסו לפרדס, אלו הן, בן עזאי, בן זומא, ואחר, ורבי עקיבא. אמר להם רבי עקיבא, כשתכנסו אצל אבגי שיש טהור, הנהרו שלא תאמרו, מים מים. משום דכתיב, (תהלים קא) "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני". בן עזאי - הציץ ומת, ועליו הכתוב אומר, (תהלים קטז) "יגר בעיני ה' המותה לחסידיו". בן זומא - הציץ ונפגע, עליו הכתוב אומר, (משלי כה) "דבש מצאת - אכול דייך, פן תשבענו והקאתו". אחר - קצץ בנטיעות. רבי עקיבא - [נכנס בשלום] ויצא בשלום.

(דף טו/א; עין יעקב, יב) אחר - קיצץ בנטיעות, עליו הכתוב אומר, (קהלת ה) "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך". מאי היא? חזא מטטרון דאתיהיבא ליה רשותא (חדא שעתא ביומא) למיתב ולמיכתב זכותא דישראל. אמר, גמירי - דאין למעלה (לא עמידה) לא ישיבה, (ולא קנאה) ולא תחרות, ולא עורף, ולא עפוי, שפא חס ושלום - שתי רשויות (יש בשמים?) [הן?] מיד - אפקוה למטטרון ומחיוה שתי פולסי דנורא. אמר ליה, מאי טעמא? - כי חזיתיה, לא קמת מקמיה - אתיהיבא ליה רשותא למחק וכותא דאחר. יצתה בת - קול ואמרה, (ירמיה ג) שובו בנים שובכים, חוץ מאחר. (שידע פבודי, ומרד בי). אמר, הואיל ואטרודו ליה לההוא גברא מההוא עלמא - ליפוק וליהני בהאי עלמא. נפק אחר לתרבות רעה. אשכח זונה, תבועה, אמרה ליה, לאו אלישע בן אבויה אתה? (ששמך יצא בכל הארץ?) עקר פוגלא ממשרא בשבת, ויהב לה. אמרה, אחר הוא.

חנוך ג' (סינופסיס, 20). וכיון שבא אחר להסתכל בצפיית המרכבה ונתן עיניו בי. והוא מתיירא ומזדעזע מלפני ונפשו מבוהלת לצאת ממנו מפני פחדי ואימתי ומוראי. כשראה אותי שאני יושב על כסא כמלך ומלאכי השרת היו עומדים עלי כעבדים וכל שרי מלכות קשורים כתרים סובבים אצלי. באותה שעה פתח את פיו ואמר. ודאי שתי רשויות בשמים. מיד יצאתה בת קול מלפני השכינה אומרת. שובו בנים שובכים חוץ מאחר דלא. באותה שעה בא ענפיאל יו"י השר נכבד נהדר נחמד נפלא נורא נערץ משליחות של הב' והכני ששים פולסאות של אור והעמידני על רגלי.

ספר שמות פרק כג כ-כד. הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי: השמר מפניו ושמע בקלו אל תמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבך: כי אם שמוע תשמע בקלו ועשית כל אשר אדבר ואיבתי את איביך וצרתי את צריך: כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל ההאמרי והחתי והפרזי והקנעני החוי והיבויסי והקנזיתיו: לא תשתחוו לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הרס תהרסם ושבר תשבר מצבתיהם:

גמרא סנהדרין לח ע"ב. אמר ההוא מינא לרב אידיה כתיב ואל משה אמר עלה אל ה' עלה אלי מיבעי ליה אמר ליה זהו מטטרון ששמו כשם רבו דכתיב כי שמי בקרבך אי הכי ניפלחו ליה כתיב אל תמר בו אל תמירני בו

ובזה מסתלק תימה גדול, והוא שמצינו יהושע שהשתחוה למלאך כמו שכתב הכתוב: ויאמר וגו' שר צבא ה' עתה באתי ויפול וגו'. והוא מן התימה איך היה מותר זה ליהושע שהרי כתיב: אשר בשמים ממעל, ואמרו רבותינו ז"ל לרבות מלאכי השרת. ואין ספק שכמו שאסור לזבוח ולקטר בלתי לה' לבדו, כן אסור להשתחוות, כמו ששינו בפרק ארבעה מיתות אחד המזבח, ואחד המקטר, ואחד המנסך, ואחד המשתחוה... וא"כ איך הורשה יהושע להשתחוות למלאך הנראה אליו אבל התשובה בזה: כי אותו המלאך שנראה אל יהושע הוא המלאך שהובטחו בכאן, באמרו הנה אנכי שולח מלאך וגו'... ומפני שידע יהושע שזה המלאך שנאמר עליו "כי שמי בקרבך", ראה שהוא מן הראוי להשתחוות לו [למלאך] כמשתחוה אל הש"י ועשה כן. וזהו טעם מה שכתוב בפרשה זו: לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם, שלא היה לו ענין כאן כי כבר הזהיר בענין אחר בעשרת הדברות. אבל טעמו של דבר, כי מפני שאמר על זה המלאך ששלח לישראל שנקבל אותו ושנתנהג בו קרוב למה שנתנהג עם השי"ת, כאמרו "השמר מפניו" שהיה מותר וראוי להשתחוות אליו, חזר והזהיר לא תשתחוה לאלהיהם וגו' [והוא] כאומר אע"פ שהרשיתך לכבוד ולהשתחוות לפני זה המלאך לא תרשה עצמך מזה להשתחוות לאלהי העמים שהם עובדים גם כן למלאכים או לצבא השמים. כי זה בלבד הותר מצד ששמי בקרבך (דרשות הר"ן - הדרוש הרביעי).